

із сумарним обсягом суб'єктивних запитів, для яких вже існують відповідні моделі й засоби їх здійснення.

В інших випадках (тобто за умови порушення цієї рівності) динаміка корелятивного росту обсягів потреб та можливостей гальмується або через неспівмірно випереджаюче розширення суб'єктивних запитів порівняно з наявним рівнем можливостей їхньої реалізації (коли значення лівої частини рівняння (2) перевищує значення правої), чи то через неповноту здійснення таких можливостей, зумовлену штучним заниженням діапазону значущих потреб (у разі зворотного співвідношення значень частин наведеного рівняння).

Варто відзначити, що обидві ці умови математично задовольняються лише пропорцією так званого «золотого перерізу», який втілює в собі діалектичну єдність скінченного та нескінченного, циклічного та поступального, локальної та універсальної симетрії, умов внутрішньої та зовнішньої рівноваги системи тощо.

Ємець Ю.І.,

кандидат юридичних наук
старший викладач кафедри
юридичної психології НАВС

ПРАВОВА ОСВІДЧЕННІСТЬ ПІДЛІТКІВ

З раннього віку дитина починає накопичувати перші елементи правової освіченості. Вона входить у правову дійсність, набуває певних умінь та навичок, засвоює стандарти нормативно-оціночної поведінки, отримує перші юридичні знання з казок, набуває у рольових іграх поняття про функції права та його представників, поступово формує хоча й примітивну, дитячу, проте власну картину правового життя. З віком, коли коло спілкування розширюється та ускладнюється діяльність, відбувається інтенсивне збагачення та розвиток цієї та інших форм свідомості.

Правову освіченість підлітка можна розглядати у двох аспектах: по-перше, через шляхи формування правосвідомості (навчання, виховання, освіта та ін.), по-друге, через об'єкти впливу (батьки, школа, неформальне оточення, референтна соціальна група).

На думку Г. Г. Шиханцова, правосвідомість як один із елементів свідомості особистості включає у себе три компоненти:

- інтелектуальний (пізнавальний), який характеризується сумою правових знань та вмінь;

- оціночний або емоційний, тобто оціночні судження та відношення до норм права;

- поведінковий або емоційно-вольовий, який полягає у спрямованості (готовності) на правомірну поведінку, звичці до незаперечного виконання норм права та нетерпимому ставленні до їх порушення.

Аналіз наукових джерел дозволяє нам стверджувати, що структура правосвідомості може бути представлена такими основними типами оціночних ставлень:

- 1) до права (до його принципів, інститутів, норм);
- 2) до правоохоронних органів та їх діяльності;
- 3) до правової поведінки інших людей;
- 4) до власної правової поведінки (правова самооцінка).

Відтак, правова освіченість неповнолітніх – це сукупність знань, якими вони володіють щодо правової системи суспільства, ролі права та законності у житті суспільства, власних прав і обов'язків, способів їх реалізації. Відповідно, недостатність правової освіченості – незнання певних правових заборон, відсутність уявлень про кримінальне покарання за протиправні дії. Правова освіченість є продуктом цілеспрямованої діяльності держави та її інститутів.

У родині (мікрооточенні) прищеплюються цінності і формується правосвідомість, які згодом повинні стати правовою установкою, що визначає (регулює, контролює) поведінку індивіда в юридично значимій ситуації, ситуації вибору між правомірним і протиправним. Міжособистісна взаємодія в родині (дитина – батьки) спочатку побудована на емоційній основі, позитивних і негативних емоціях, що виникають у зв'язку зі схваленням чи засудженням вчинку батьками, а також зі сприйняттям зразків поведінки (моделей), які ними демонструються. Прищеплювання цінностей відбувається шляхом формування позитивних емоцій щодо явищ суспільної свідомості нормативного характеру в ідеальній формі

Правосвідомість на етапі ранньої соціалізації виконує, як вже зазначалося, пізнавальну функцію, формуючи правову поінформованість неповнолітнього. Спочатку індивідуальна правосвідомість виражається не у вигляді юридичних знань і оціночних суджень як таких, а в формуванні загальних моральних категорій (добре і погано, відповідно – дозволено і заборонено). Підкріплюючи стимули за допомогою покарання чи заохочення, ці емоції закріплюють. Швейцарський психолог Ж. Піаже назвав цю стадію мораллю примусу, на зміну якої прийде автономна мораль. Саме батьки формують емоційні реакції дитини з приводу певних явищ чи дій, демонструючи відповідні моделі поведінки.

Емпірично нами констатовано подальше зниження виховної ролі сім'ї, найближчого оточення, навчальних закладів. Через відсутність цензури та вільний доступ до різного роду інформації неповнолітні легко засвоюють певні аморальні стереотипи поведінки, що зрештою може призводити до їх делінквентизації. Встановлено, що правосвідомість сучасного підлітка можна охарактеризувати як аномічне явище, тобто таке, що розвивається та функціонує в умовах відсутності чітких соціальних норм та часткової втрати моральних орієнтирів. Уявлення неповнолітніх про мораль і право через вікові особливості знаходяться лише на декларативному рівні і не виступають дієвими регуляторами соціальної поведінки.

Для формування правосвідомості неповнолітніх важливого значення набувають зустрічі учнів із представниками правоохоронних органів, під час яких пояснюється потреба дотримання правових норм, на прикладах із судово-слідчої практики переконливо аргументується, до яких сумних наслідків може призвести інший варіант поведінки. Важливо, щоб практичні працівники у своїх виступах не захоплювались розповідями про техніку та прийоми скоєння правопорушень, а звертали увагу дітей на наслідки злочинів, на аналіз причин, які привели підлітків на лаву підсудних. Для більшої переконливості групові та індивідуальні бесіди повинні ілюструватися щоразу новими конкретними прикладами правопорушень неповнолітніх, що підтверджують принцип невідворотності покарання для кожного, хто порушує закон.

Івченко Ю.В.,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри філософії права та юридичної
логіки НАВС

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ КРИТЕРІЇ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Прийняття Україною європейських цінностей передбачає запровадження принципів гендерної рівності у всі сфери життя, забезпечення рівного доступу обох статей до освітніх, виробничих, культурних ресурсів.

Для України особливого значення набуває питання реалізації гендерного підходу до навчання й виховання молодого покоління.

Результатом сучасних наукових досліджень в питаннях гендерної рівності став розподіл понять „стать” і „гендер”. Стать є біологічним статусом людини (чоловік чи жінка). Гендер - це соціально-психологічний